

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

www.tukiliitto.fi

Lapsen oikeus omaan kotiin

Perus- ja ihmisoikeuksista palveluita koskevaan lainsäädäntöön

Perustuslaki

- Yhdenvertaisuus (6 §)
- Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (7 §)
- Yksityiselämän suoja (10 §)
- Oikeus sosiaaliturvaan (19 §)
 - 19.3 §: Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.
- Perusoikeuksien turvaaminen (22 §)

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista

- 9.1 artikla: Sopimusvaltiot takaavat, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, toteavat soveltuvien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen edun mukaista.
- 18.2 artikla: Sopimusvaltiot antavat vanhemmille ja muille laillisille huoltajille asianmukaista apua heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtäväänsä sekä huolehtivat lastensuojelulaitosten ja -palvelujen kehittämisestä.
- 20.1 artikla: Lapselle, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai jonka edun mukaista ei ole antaa hänen pysyä perhepiirissä, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.
- 20.2 artikla: Sopimusvaltiot takaavat tällaiselle lapselle vaihtoehtoisen hoidon kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista

- 23.1 artikla: Sopimusvaltiot tunnustavat, että henkisesti tai ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itsetuottamusta ja helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan.
- 3.1 artikla: Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 9 (2006): Vammaisten lasten oikeudet

- "Paras hoitopaikka vammaiselle lapselle on hänen oma perheympäristönsä edellyttäen, että perhe saa kaiken tarvitsemansa avun ja tuen." (kohta 41)
- "Komitea kehottaa sopimusvaltioita turvautumaan laitoshoitoon sijoittamiseen vasta viimeisenä vaihtoehtona, ja silloinkin vain mikäli se on ehdottoman välttämätöntä ja lapsen edun mukaista." (kohta 47)
- "Täyttääkseen 23 artiklan vaatimukset sopimusvaltioiden on laadittava ja toteutettava kattava toimintasuunnitelma, joka tähtää sopimuksessa määriteltyjen vammaisen lapsen oikeuksien toteutumiseen kokonaisuudessaan vailla minkäänlaista syrjintää sekä takaa sen, että vammaisen lapsi ja hänen vanhempansa tai muut hänestä huolehtivat saavat sen erityishoidon ja avun, joihin he sopimuksen mukaan ovat oikeutettuja." (kohta 13)

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

- V. 2006 hyväksytty ja Suomen v. 2007 allekirjoittama sopimus ratifioitiin pitkän prosessin jälkeen ja tuli Suomessa laintasoisena voimaan 10.6.2016.
- Yli 180 muuta ratifioijaa, ja myös EU on liittynyt sopimukseen.
- Sopimus vahvistaa ja täsmentää jo yleisillä ihmisoikeussopimuksilla turvattuja oikeuksia, joita ei ilman omaa sopimusta ole kyetty riittävän tehokkaasti turvaamaan yhdenvertaisesti myös vammaisille ihmisille.
- Ei juurikaan luo uusia ihmisoikeuksia, mutta esim. oikeus esteettömyyteen ja velvollisuus kohtuulliseen mukauttamiseen eivät suoraan johdettavissa aiemmista ihmisoikeussopimuksista.
- Turvaa nimenomaisesti oikeuden mm. kotiin annettaviin palveluihin, asumispalveluihin sekä muihin yhteiskunnan tukipalveluihin (19 artikla).
- Moderni laaja-alainen ihmisoikeussopimus, jonka laatimisessa kansainvälinen vammaisliike oli keskeisessä roolissa.

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

19 artikla

Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä

- Tämän yleissopimuksen sopimuspuolet tunnustavat kaikkien vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen oikeuden elää yhteisössä, jossa heillä on muiden kanssa yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet. Sopimuspuolet toteuttavat tehokkaat ja asianmukaiset toimet tehdäkseen vammaisille henkilöille helpommaksi nauttia tästä oikeudesta täysimääräisesti sekä helpottaakseen heidän täysimääräistä osallisuuttaan ja osallistumistaan yhteisöön, muun muassa varmistamalla, että:
 - a) vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä;
 - b) vammaisten henkilöiden saatavissa on valikoima kotiin annettavia palveluja sekä asumis- ja laitospalveluja sekä muita yhteiskunnan tukipalveluja, mukaan lukien henkilökohtainen apu, jota tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä ja estämään eristämistä tai erottelua yhteisöstä;
 - c) koko väestölle tarkoitettut yhteisön palvelut ja järjestelyt ovat vammaisten henkilöiden saatavissa yhdenvertaisesti muiden kanssa ja vastaavat heidän tarpeitaan.

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

7 artikla

Vammaiset lapset

- 1. Sopimuspuolet toteuttavat kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen, että vammaiset lapset voivat nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa.
- 2. Kaikissa vammaisia lapsia koskevissa toimissa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu.
- 3. Sopimuspuolet varmistavat, että vammaisilla lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa ja että heidän näkemyksilleen annetaan asianmukainen painoarvo heidän ikänsä ja kypsyytensä mukaisesti, yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa, ja että heillä on oikeus saada vammaisuutensa ja ikänsä mukaista apua tämän oikeuden toteuttamiseksi.

YK:n vammaissopimuksen 19 artiklan tulkinta sitä koskevan yleiskommentin nro. 5 valossa

- YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean (CRPD-komitea) 5. yleiskommentti avaa oikeutta elämiseen itsenäisesti ja osallisuuteen yhteisössä (CRPD/C/GC/5, epävirallinen käännös [Tukiliiton sivuilla](#)).
- CRPD-komitea määrittelee yleiskommentissaan muun muassa sitä, millaisia tukipalveluita sopimuspuolen tulee järjestää, jotta vammaisen henkilöiden itsenäinen eläminen ja osallisuus yhteisössä toteutuu ja millaisia palveluita on pidettävä ”laitosmaisina” ja siten YK:n vammaissopimuksen 19 artiklan vastaisina.
- **5. yleiskommentti antaa vahvaa tukea sille, että lapsen asumista oman perheen kanssa tulee tukea.**
- ”Lapselle itsenäistä elämistä ja osallisuutta yhteisössä koskevan oikeuden ydin on oikeus kasvaa perheessä” (kohta 37).

YK:n vammaissopimuksen 19 artiklan tulkinta sitä koskevan yleiskommentin nro. 5 valossa

- 19 artiklan ydinajatus on oikeus valita sekä päättää, miten, missä ja kenen kanssa asuu. Valinnanmahdollisuus ei rajoitu asuinpaikkaan, vaan koskee henkilön asumisjärjestelyiden kaikkia puolia, niin päivittäisi aikatauluja ja rutiineja kuin henkilön elämäntapaa ja –tyyliäkin. (kohta 24)
- Valinnanmahdollisuus ei toteudu, jos vammaisten henkilöillä ja heidän perheillään ei ole vaihtoehtoja, joista valita. (kohta 25)
- Yksilölliset tukipalvelut ovat vammaisen henkilön oikeus, ja niiden saatavuus on monelle vammaiselle henkilölle edellytys sille, että hän voi elää itsenäisesti ja osallisena yhteisössä. (kohta 28)
- Vammaisilla henkilöillä on oikeus valita palvelut ja palveluntuottajat yksilöllisten tarpeidensa ja mieltymystensä mukaisesti, ja yksilöllisen tuen tulisi olla riittävän joustavaa, jotta se voisi mukautua ”käyttäjän” tarpeisiin, eikä päinvastoin. (kohta 28)
- Vaikka yksilöllisten tukipalveluiden nimet, lajit ja tyypit voivat vaihdella, niiden tulee olla suunniteltu tukemaan asumista yhteisössä sekä estämään eristämistä ja erottelua muista ihmisistä, ja niiden on tosiasiaa oltava sopivia näihin tarkoituksiin. (kohta 30)

Poimintoja 5. yleiskommentista lasten näkökulmasta

- Oikeus itsenäiseen elämiseen yhteisössä on kiinteässä yhteydessä - - vammaisten lasten ja vanhempien oikeuteen perheeseen (23 artikla). (kohta 87)
- 19 artiklan tavoitteiden ja täytäntöönpanon välillä on kuilu, ja yksi jäljellä oleva este on komitean mukaan laitokseen päätyminen, joka koskee myös lapsia. (kohta 15 d)
- Suuret tai pienet ryhmäkodit ovat erityisen vaarallisia lapsille, joille ei ole olemassa vaihtoehtoa, joka täyttäisi lapsen tarpeen kasvaa perheessä. Perheenomaisetkin laitokset ovat laitoksia, eivätkä ne korvaa perheen antamaa huolenpitoa; - -. (16 c)

Poimintoja 5. yleiskommentista lasten näkökulmasta

- Tuen tulisi aina perustua yksilöllisiin tarpeisiin, ei palveluntarjoajien intresseihin. Sopimusvaltioiden tulisi - - hyväksyä toimenpiteitä, jotka suojelevat vammaisia henkilöitä joutumasta piilotetuiksi koteihin tai eristetyiksi laitokseen sekä lapsia tulemasta hylätyiksi tai joutumasta laitokseen vammaisuuden takia - -. (kohta 52)
- Sellaisten erityispalveluiden toteuttamista, jotka on tarkoitettu vammaisille henkilöille tietyissä olosuhteissa heidän tarpeidensa mukaisesti, kuten vammaisille lapsille - - tarkoitettut palvelut, ei tule katsoa syrjiväksi yleissopimuksen loukkaukseksi, vaan oikeudenmukaiseksi ja lailliseksi positiiviseksi erityiskohteluksi. (kohta 71)

Poimintoja 5. yleiskommentista lasten näkökulmasta

- Riittävät ja iänmukaiset palvelut tytöille ja pojille ovat olennaisen tärkeitä, jotta he voivat nauttia ihmisoikeuksistaan yhdenvertaisesti (7 artikla). Vammaisten lasten kehittyvien kykyjen kunnioittaminen ja lasten tukeminen näkemyksien ilmaisemisessa heihin vaikuttavissa asioissa on ratkaisevan tärkeää. Lisäksi on tärkeää tarjota perheille tukea, tietoa ja ohjausta (23 artikla), jotta vammaisten lasten joutuminen laitoksiin estetään - -. (kohta 75)
- Sopimusvaltioiden olisi toteutettava uudenlaisia tuen ja esteettömien palveluiden muotoja vammaisille lapsille ja nuorille. (kohta 76)
- Nuoria vammaisia henkilöitä ei pitäisi pakottaa elämään ikääntyneille vammaisille henkilöille suunnatuissa ympäristöissä ja päinvastoin. (kohta 22)
- Palvelut, jotka helpottavat nuorten siirtymistä aikuisuuteen, mukaan lukien tuki muuttamiseen pois lapsuudenkodista - - ovat ehdottoman tärkeitä itsenäisen elämisen tukemisessa. (kohta 76)

19 artikla ja lasten oikeudet: koontia

- Vammaisilla lapsilla on YK:n vammaissopimuksen 19 artiklan mukainen oikeus elämiseen itsenäisesti ja osallisuuteen yhteisössä.
- Lapsille 19 artiklan ydintä on oikeus kasvaa perheessä.
- Tämän oikeuden toteutumiseksi julkisen vallan tulee 19 b artiklan mukaisesti varmistaa, että lasten ja perheiden saatavilla on kotiin annettavia palveluja, asumispalveluita sekä muita yhteiskunnan tukipalveluja, mukaan lukien henkilökohtaista apua, jota tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä ja estämään eristämistä tai erottelua yhteisöstä.
- Lapsilla ja perheillä tulee olla aitoja vaihtoehtoja lapsen kotona asumisen mahdollistamiseksi, lapsilla ja perheillä tulee olla myös ns. palveluiden sisällä valinnanmahdollisuuksia asumisjärjestelyiden kaikkien puolien osalta, palvelut ja palveluntuottajat tulee voida valita yksilöllisten tarpeiden sekä lapsen ja perheen tahdon ja mieltymysten mukaisina, ja yksilöllisen tuen tulee joustaa käyttäjän tarpeiden mukaan.

19 artikla ja lasten oikeudet: koontia

- YK:n vammaissopimuksen 19 artikla ei kiellä lapsen kodin ulkopuolista asumista, mutta tarve kodin ulkopuoliselle asumiselle ei saa johtua siitä, ettei perhe saa kotiin riittäviä palveluita ja tukea. 19 artiklan ja sitä koskevan yleiskommentin nro. 5 valossa vammaisen lapsen asuminen perheen kodissa on ensisijainen ratkaisu.
- Lasten kodin ulkopuolisen asumisen järjestämiseen on oltava vaihtoehtoja, joista valita, palvelut eivät saa olla laitospaisia, valinnanmahdollisuuksien tulee toteutua myös palveluiden sisällä, palveluiden tulee tukea itsenäistä elämistä ja osallisuutta yhteisössä, palveluiden tulee olla yksilöllisen tarpeen mukaisia, riittäviä ja iänmukaisia (nuoria henkilöitä ei tule pakottaa elämään esim. ikääntyneille suunnatuissa ympäristöissä) ja palveluiden tulee turvata vammaisten lasten oikeus perheeseen.
- Kaikkien asumista koskevien ratkaisujen tulee olla vammaisen lapsen edun mukaisia.

Vammaisen lapsen oikeus tulla kuulluksi

- LOS 12.1 artikla: Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
- YK:n vammaissopimus 7.3 artikla: 3. Sopimuspuolet varmistavat, että vammaisilla lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa ja että heidän näkemyksilleen annetaan asianmukainen painoarvo heidän ikänsä ja kypsyytensä mukaisesti, yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa, ja että heillä on oikeus saada vammaisuutensa ja ikänsä mukaista apua tämän oikeuden toteuttamiseksi.

Sosiaalihuollon lainsäädäntö

- Myös tällä hetkellä voimassa oleva sosiaalihuollon lainsäädäntö edellyttää vammaisten lasten kotona asumisen tukemista tarvittaessa hyvin vahvoilla sosiaalihuollon palveluilla.
- Sosiaalihuoltolain (13 §) mukaan lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada viipymättä lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut. Palveluja on järjestettävä tarvittavassa laajuudessa niinä vuorokauden aikoina, joina niitä tarvitaan. Palvelujen on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa.
- Sosiaalihuoltolain (30.3 §) mukaan sosiaalihuoltoa on lähtökohtaisesti toteutettava siten, että avio- ja avopuolisoilla sekä muilla perheenjäsenillä on mahdollisuus asua yhdessä.
- Lapsen kotona asumisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa tulee ottaa huomioon ensisijaisesti lapsen etu ja lisäksi toivomukset, mielipide ja yksilölliset tarpeet sekä tarkastella perheen tilannetta kokonaisuutena (sosiaalihuollon asiakaslaki 4 ja 10 §, SHL 4-5 § + lapsen oikeuksien sopimus 3.1 art., vammaissopimus 7.2 art.).

Sosiaalihuollon lainsäädäntö

- Vammaispalvelulaissa ei ole ikärajoja, joten vammaiselle lapselle tulee tarvittaessa tehdä palveluasumispäätös (VPL 8.2 §, vammaispalveluasetus 10 §). Omaan kotiin järjestettävä palveluasuminen toteutetaan yhdistelemällä eri palveluita lapsen ja perheen yksilöllisiin tarpeisiin vastaavaksi kokonaisuudeksi. Vastaava lapsen kotona asumista tukeva palvelukokonaisuus voidaan järjestää myös kehitysvammalain 2 §:n perusteella erityishuoltona.
- Jos vammaisen lapsen asuminen oman perheen kanssa ei vahvoillakaan palveluilla tuettuna onnistu, hänen asumisensa voidaan järjestää vammaisille lapsille suunnatussa asumisyksikössä tai riittävän vahvasti tuetussa perhehoidossa.
- 1.1.2025 voimaan tulevassa uudessa vammaispalvelulaissa säädetään erikseen lasten asumisen tuesta.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

www.tukiliitto.fi

